

УДК 94(477) "1920/1939"

Василь Футала

ВІДОБРАЖЕННЯ В ІСТОРИЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ СУСПІЛЬНОЇ МІСІЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ У 1920–1930-Х РР.

У статті проаналізовано праці українських і польських дослідників, що розкривають суспільну роль Греко-католицької церкви (ГКЦ) у міжвоєнне двадцятиліття. Автор виявив основні напрями та тенденції розвитку проблеми у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст., показав процес накопичення історичних знань, визначив малодосліджені і не вивчені питання.

Ключові слова: історична література, Греко-католицька церква, християнсько-суспільний рух, суспільна місія ГКЦ, міжвоєнний період.

Суспільно-політичне життя галицьких українців у Другій Речі Посполитій перебувало під вагомим впливом Греко-католицької церкви. В умовах відсутності Української державності вона перебрала на себе низку суспільних функцій, що не стосувалися діяльності суто релігійної організації. Ця актуальна наукова проблема вже багато десятиліть привертає увагу істориків та представників інших соціогуманітарних наук, однак в історіографічному аспекті перебуває на початковій стадії вивчення.

Вступні розділи до монографічних і дисертаційних робіт О. Красівського [16–17], В. Марчука [20], Я. Біласа [3], А. Васьківа [5], С. Гнот [6] та інших містять загальні оцінки фахової літератури, створеної українськими авторами.

Метою статті є дослідити відображення в історичній літературі суспільної місії ГКЦ в міжвоєнний період.

Завдання дослідження полягають в аналізі історичної літератури з досліджуваної проблематики, вивченні впливу ГКЦ на суспільне життя міжвоєнного періоду, роль митрополита А. Шептицького у її формуванні й поступі упродовж 20–30-х рр. ХХ ст.

Об'єкт дослідження – сукупність історіографічних джерел, що розкривають суспільну місію ГКЦ.

Предмет дослідження – основні тенденції відображення в історичній літературі суспільної місії ГКЦ в досліджуваній період.

Суспільно-політичні процеси на західноукраїнських землях у 1920–1930-х рр. почали вивчатися на наукових засадах у повоєнні десятиліття представниками української діаспори. Чимало авторів розглядали й окремі аспекти соціальної політики ГКЦ. До них належать праці О. Кравченюка [15], В. Лаби [18], М. Марунчака [19], М. Островерха [22], І. Гриньоха [7].

Заслугує на увагу праця М. Марунчака "Митрополит Андрей Шептицький на Заході 1920–1923", у якій на основі видань США, Канади, Австрії висвітлено гуманітарну місію глави церкви, здійснену на початку 1920-х рр. у країнах Західної Європи та Америки. М. Марунчак довів, що завдяки зусиллям митрополита світова громадськість дізналася про правдиве становище українців у Польській державі.

Доброчинну діяльність А. Шептицького проаналізував О. Кравченко у книзі "Велетень зо Святоюрської гори", написаній, як і праця попереднього автора, на матеріалах українських діаспорних видань.

У 1960-х рр. із відновленням Українського наукового богословського товариства та з утворенням 1963 р. у Римі Українського католицького університету ім. св. Климентія Папи поживалася діяльність Римського наукового осередку. Історія Богословської академії у Львові, роль митрополита А. Шептицького у розвитку національної культури були висвітлені у збірнику, виданому Українським католицьким університетом ім. св. Климентія Папи [25].

Цінний довідковий матеріал міститься у працях Д. Блажейовського [26] та І. Патрила [24]. Низка біографічних досліджень, з-поміж яких вирізняються праці С. Барана [2], І. Боднарчука [4], В. Дорошенка [12], позитивно висвітлюють діяльність ГКЦ.

Багатогранна доброчинна діяльність А. Шептицького висвітлена у збірнику доповідей за редакцією П. Магочі, що вийшов у Канаді наприкінці 1980-х рр. До статей, які висвітлювали питання суспільної місії ГКЦ, належать дослідження Б. Казимири [28], М. Мудрак [29], Б. Процько [30], А. Слюсарчук-Сірки [33] та інших. Праці представників зарубіжного українства вирізняються змістовністю, широким залученням до наукового обігу документальних матеріалів, частина з яких і досі не доступна вітчизняним історикам.

З діаметрально протилежних позицій описували суспільну діяльність ГКЦ історики-марксистки. Типовим представником радянської наукової школи був С. Даниленко. У праці "Дорогою ганьби і

зради" автор висвітлив мету закордонної подорожі митрополита А. Шептицького на Захід на початку 1920-х рр. як збирання коштів "для шпигунсько-диверсійної діяльності проти Радянської України", "здирство серед білого дня". Дослідник назвав греко-католицьких церковних діячів "буржуазними націоналістами", а митрополита А. Шептицького "вищим політичним радником і духовним пастирем УВО" [8, с. 136–143].

У такому ж дусі написана праця С. Даниленка "Уніати" [9]. Автор силкувався довести, що подорож А. Шептицького в Канаду була "спробою засіяти в душах канадських українців ненависть до братнього російського народу". Діяльність глави ГКЦ зображено як постійне загравання перед Папою Римським з метою зміцнення "панської Польщі". С. Даниленко писав про те, що завданням молодіжних релігійних організацій, діяльність яких активізувалася у 1930-х рр., було виховання у фанатичному дусі "ідейних синів церкви". Автор спекулятивно стверджував, що католицькі товариства не займалися добродійною діяльністю, а застосовували погромні акції проти робітників і селян, терор проти "прогресивних діячів".

З-поміж праць радянських дослідників привертає увагу книга В. Добричева "У тіні святого Юра" [11], написана на основі документів архіву А. Шептицького, греко-католицької консисторії, митрополичого ординату. У роботі простежується властива для епохи застою інтерпретація фактів. В. Добричев охарактеризував чільних представників ГКЦ підступними фальсифікаторами і шантажистами, а митрополита А. Шептицького – авантюристом, який хотів привласнити спадщину російського царя Миколи II. Автор дослідження назвав єпископа Г. Хомишина "войовничим клерикалом з Прикарпаття", який говорив те, чого не міг відкрито сказати зі святоюрського престолу митрополит. Діяльність греко-католицького духовенства В. Добричев трактував як "антинародну політику", "фінансові махінації", "фарисейство" й "облудство".

"На вимогу дня" написана праця К. Дмитрука [10], у якій не подано жодного позитивного факту із суспільної діяльності церкви. Натомість її представники показані як захисники "інтересів буржуазії та поміщиків", агенти польської поліції. У контексті загальноприйнятих для радянської суспільствознавчої школи ідеологем висвітлили діяльність греко-католицького духовенства П. Петляков, О. Уткін, А. Шиш та інші.

Церковну тематику розробляли й представники зарубіжної історичної науки. Насамперед треба відзначити доробок польських дослідників періоду існування народної Польщі. Т. Сліва [35], А. Земба [38], Р. Тожецький [36], Е. Прус [32] показали організаційну структуру ГКЦ, торкнулися питання її суспільних функцій та звернули значно більшу увагу на діяльність митрополита А. Шептицького. Однак не усі праці можна вважати об'єктивними. Саме цим вирізняється з-поміж інших дослідження Е. Пруса, яке викликало значний резонанс у наукових колах Польщі. Автор належав до тих небагатьох провладних дослідників, які отримали доступ до радянських архівів, зокрема Львова. Проте документальні матеріали було використано надто тенденційно, проігноровано праці представників української діаспори, введені до наукового обігу польськими істориками. Зате у книзі багато посилань на роботи радянських учених. І це при тому, що вони, на його думку, були "обтяжені традицією православної ортодоксальності (антипапізм, антиезуїтизм) та чітко визначеною пропагандистською мотивацією – зі сфери атеїзму" [32, с. 8].

Е. Прус не приховував свого негативного ставлення до А. Шептицького, воно впливало з основної тези автора: для митрополита "польська держава була чужою" [32, с. 135]. У монографії фрагментарно, а інколи й викривлено показано вплив ГКЦ на суспільне життя українців краю. Наприклад, далеким від істини є авторське твердження, що митрополит використовував терор УВО для власних цілей. У різних місцях книги міститься інформація про Г. Хомишина, але ці відомості розпорошені і подані принагідно, відсутня цілісна характеристика цієї постаті у контексті співпраці з митрополитом, не розкрито його суспільно-політичних поглядів.

Окремі аспекти діяльності А. Шептицького намагався розкрити Е. Прус. Незважаючи на залучення нових документальних матеріалів, його праця [31] становить розширену версію попередньої книги "Владика Святоюрський", у якій негативно висвітлено суспільну місію ГКЦ.

Натомість загалом позитивний образ А. Шептицького створив Р. Тожецький. На відміну від Е. Пруса, автор не бачив у діях митрополита користолюбства. Історик наголошував на тому, що під час поїздок у країни Західної Європи і Америки у 1921–1923 рр. Шептицький виконував не тільки пастирську місію, але й шукав підтримки для української справи. У політичних питаннях, зазначив дослідник, митрополит Андрей зберігав у суспільстві понадпартійне становище. Хоча він і зблизився з Українським національно-демократичним об'єднанням (УНДО), проте поступово підготував відродження християнсько-демократичного руху в різних його організаційних формах, намагався загальмувати, принаймні вплинути на розвиток радикального націоналізму [36, с. 58]. Р. Тожецький високо оцінив А. Шептицького. Він писав, що митрополит "був аристократом не тільки з роду і маєтності, але також із духу і чину" [36, с. 62].

Після 1991 р. увагу вчених почала все більше привертати церковно-релігійна тематика. На зміну заідеологізованій історичній літературі прийшли виважені наукові дослідження як українських, так і зарубіжних авторів. Одним із перших суспільну місію ГКЦ і, зокрема, А. Шептицького розпочав вивчати О. Красівський. Автор переконливо довів, що більшість духовенства спільно із митрополитом брала активну участь у національно-визвольному русі, співпрацювала з політичними партіями. Своїми проповідями у церквах, а також через культурно-освітні та релігійні організації священики пропагували ідею національного відродження, спротиву атеїзму, засуджували антиукраїнську політику польської влади. Тобто, крім релігійної, ГКЦ добивалася і політичної мети, перетворившись таким чином на центр національно-патріотичної діяльності, стала духовною основою національних домагань українців [16; 17, с. 391–417].

Зміст і характер дискусій у середовищі греко-католицького єпископату щодо державно-політичних орієнтацій церкви, діяльність її партій і громадських організацій перебувають у полі зору В. Марчука [20]. Його дослідження переконує, що у міжвоєнне двадцятиліття остаточно викристалізувався національний характер ГКЦ. Неухильно зростав її авторитет, вплив на релігійну і національну свідомість українства. Проаналізований документальний матеріал дозволив авторові стверджувати, що розв'язання українського питання церковне керівництво вбачало в територіальній та духовній соборності українських земель [20, с. 436].

Український християнсько-суспільний рух вивчає М. Москалюк, який висвітлив причини і наслідки ідейно-організаційної кризи цієї клерикально-консервативної течії західноукраїнського політичного спектру в 1920–1924 рр., процес формування й діяльність Української християнської організації у другій половині 1920-х рр. Автор зауважував, що консолідація правих політичних сил була неможливою через ідейну поляризацію в середовищі християнських суспільників. Розкол галицьких клерикалів за політичною орієнтацією на самостійників і автономістів поглибився через їх відмінності у релігійно-обрядових справах. У зв'язку з цим оформив український християнсько-суспільний рух – орієнтальний та окцидентальний. Виступивши за збереження східних традицій, орієнталісти тяжіли до єднання всіх українців у соборній незалежній державі, тому користувалися значною підтримкою населення Східної Галичини. Натомість консерватори-окциденталісти, пропагуючи курс на латинізацію обряду та автономію Східної Галичини, протиставили себе громадськості краю. Створена в їхньому середовищі Українська християнська організація (УХО) опинилася в ізоляції від національного табору [21].

Вагомий внесок у вивчення суспільної ролі ГКЦ зробили автори досліджень, опублікованих у журналі "Київська Церква". У статтях І. Головацького, О. Сидора, М. Гайковського звернено значну увагу на культурно-освітню і добродійну діяльність духовенства. Нові фактичні дані оприлюднили М. Новиченко, І. Суровцева, Н. Матлашенко, В. Перевезій у збірниках матеріалів Міжнародних наукових конференцій, що проводилися Львівським музеєм історії релігій.

Важливим історіографічним фактом є багатотомне київське видання "Історія релігії в Україні", створене колективом науковців на чолі з професором А. Колодним. Автори здійснили спробу комплексного аналізу життєдіяльності релігійних громад від давнини до сучасності. Проблемі діяльності ГКЦ у період митрополитства А. Шептицького присвячено розділ, написаний М. Гайковським у четвертому томі видання [14, с. 401–450]. Автор висвітлив діяльність церкви, скеровану на організацію суспільної опіки.

На увагу заслуговує науково-популярне видання В. Бадяка [1], у якому проаналізовано політику перемишльського єпископа Й. Коциловського, його добродійну діяльність, причини внутрішніх суперечок в єпархії. Культурно-політична місія ГКЦ у нову та новітню доби досліджена в науково-публіцистичних нарисах І. Паславського [23]. Дослідник, розглядаючи діяльність А. Шептицького, високо оцінив його заслуги перед народом. Водночас перемишльського єпископа змальовано не турботливим господарем, а особою, котра виступала проти добродійних інституцій.

Значний інтерес викликають дисертаційні дослідження А. Васьківа [5], Я. Біласа [3] і С. Гнот [6]. У міжвоєнне двадцятиліття, відзначав А. Васьків, вплив ГКЦ на комплекс чинників, що творять основну детермінанту національного життя – національну свідомість, – не був монопольним і беззастережним, як у першій половині XIX ст., але доволі потужним. Сталою зберігалася тенденція до ототожнення національної та конфесійної приналежності українців Східної Галичини. За допомогою обрядовості ГКЦ витворила особливу духовну інфраструктуру, що відіграла захисну роль у протистоянні асиміляційним процесам. Митрополит А. Шептицький розглядав очолювану ним церкву як один із засобів збереження національно-культурної та релігійної ідентичності галицьких українців, їх духовного відродження [5].

Я. Білас узагальнив суспільно-політичні погляди і політичні кроки А. Шептицького, скеровані на подолання комуністичних і праворадикальних впливів на соціум, національно-політичну

консолідацію західних українців, узгодження теоретичних засад і практики національно-визвольного руху з християнською мораллю [3].

С. Гнот уперше здійснила аналіз добродійної діяльності ГКЦ у зв'язку з соціально-економічними і політичними змінами у Польській державі в 20–30-х рр. ХХ ст. Автор дослідила систему заходів духовенства, чернечих об'єднань, церковних товариств, скерованих на організацію соціального захисту галицьких українців, висвітлила фінансово-господарську діяльність церкви, що створює уявлення про джерела та об'єм матеріальних фондів для здійснення благодійницьких заходів [6].

Дослідницький інтерес викликала окцидентальна течія в ГКЦ. О. Єгрешій простежив особливості формування світогляду станіславівського єпископа Г. Хомишина, його культурно-просвітницьку діяльність, роль у створенні західної ідеологічної течії в ГКЦ, здійснив синтез висунутої владию програми українсько-польського порозуміння у 1930-х рр. Історичний контекст дозволив авторів показати Г. Хомишина як діяча, що намагався наблизити українців до цивілізаційних та культурних цінностей Заходу [13].

Окремі аспекти цього питання висвітлили В. Ленчик, М. Гетьманчук, І. Пилипів, В. Сергійчук, І. Андрухів, У. Кошетар. Автори сходяться на тому, що існування і діяльність ГКЦ у Східній Галичині мали значний вплив на українське державотворення. З одного боку, залежна від Ватикану уніатська церква формувала універсальний західноєвропейський католицький менталітет, що відрізнявся від православного-візантійського. З іншого – за часів панування Польщі, особливо у міжвоєнний період, саме належність до ГКЦ ідентифікувала національну належність українців Східної Галичини та зберігала українську окремішність краю.

Історія українського клерикального консерватизму не залишила байдужими і сучасних польських дослідників. Після 1989 р. науковці мали змогу відійти від ідеологічних норм попередньої епохи і об'єктивно розглянути питання церкви. У багатотомному збірнику "Польща – Україна. 1000 років сусідства", підготовленого до друку вченими Південно-Східного наукового інституту в Перемишлі, проаналізовано значний спектр актуальних проблем церковно-релігійного життя. У дослідженнях міститься біографічний матеріал із закордонних архівів, що дає змогу глибше дослідити суспільні функції церкви, її організаційну структуру. До праць, що заслуговують на увагу, належать статті Д. Іванечка, С. Стемпеня та А. Земби [27; 34; 37].

Отже, аналізована проблема не однаковою мірою вивчалася в різних соціокультурних умовах. Захисниками національних традицій української історіографії у повоєнні десятиліття були наукові осередки, що діяли в діаспорі. Її представники проводили активні та всебічні дослідження життя і діяльності митрополита А. Шептицького. Однак з об'єктивних причин вони не змогли використати матеріали архівів України – і це зумовило недостатню вичерпність та об'єктивність наукових праць, зокрема тих, що стосуються суспільно-політичної та просвітницької діяльності А. Шептицького.

Натомість дослідники радянської доби досліджували суспільну місію ГКЦ всупереч історичній науці, їхні праці характеризувалися значним ступенем заідеологізованості, цитатно-ілюстративним викладом матеріалу, войовничою термінологією, уніфікацією наукового стилю.

У польській україністиці домінують позитивні оцінки ролі ГКЦ та митрополита А. Шептицького в громадському житті західних українців.

Прикметною рисою сьогодення є розширення аналізованої проблеми, наповнення її архівними матеріалами, використання набуток представників української діаспори, критичне осмислення спадщини радянської історіографії. Усе це сприяє збагаченню наукових історичних знань. Водночас доводиться констатувати, що мало уваги звернено на ті аспекти проблеми, розв'язання яких дало б можливість усебічно оцінити роль ГКЦ у процесі культурного відродження українців. Йдеться про ґрунтовніше вивчення тих функцій Церкви, що скеровувалися на формування національної свідомості вірних, розвиток національної ідеї, політичної культури того часу. Заслуговують глибшого осмислення питання співпраці ГКЦ із творчою інтелігенцією, масовими самоврядними інституціями, її впливу на становлення і розвиток інтелектуального потенціалу нації.

Список використаних джерел

1. Бадяк В. Наш владика. Життя та посмертні митарства перемишльського єпископа Йосафата Коциловського / Володимир Бадяк. – Львів: Вид-во Отців Василіан "Місіонер", 2000. – 110 с.
2. Баран С. Митрополит Андрей Шептицький / Степан Баран. – Мюнхен: "Вернигора", 1947. – 151 с.
3. Білас Я. І. Митрополит Андрей Шептицький і проблеми національно-визвольного руху українців: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 07.00.01 "Історія України" / Я. І. Білас. – К., 2003. – 18 с.
4. Боднарчук І. Великий чернець й народолобець / Іван Боднарчук. – Прудентополіс, Бразилія: Вид-во ОО Василіан, 1949. – 160 с.
5. Васьків А. Ю. Греко-католицька церква в духовному житті українців Східної Галичини (1919–1939 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 09.00.11 "Релігієзнавство" / А. Ю. Васьків. – К., 1997. – 25 с.
6. Гнот С. І. Добродійна діяльність Греко-католицької церкви у 1921–1939 рр. (за матеріалами Галицької митрополії): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 07.00.01 "Історія

Україні" / С. І. Гнот. – Львів, 2003. – 19 с. 7. Гриньох І. Слуга Божий Андрей – благовісник єдності / Іван Гриньох. – Мюнхен: Biblos, 1961. – 220 с. 8. Даниленко С. Т. Дорогою ганьби і зради (Історична хроніка) / Сергій Тарасович Даниленко. – К.: Наук. думка, 1970. – 360 с. 9. Даниленко С. Т. Уніати / С. Т. Даниленко. – Москва: Политиздат, 1972. – 223 с. 10. Дмитрук К. Під штандартами реакції і фашизму / Клим Дмитрук. – К.: Наук. думка, 1976. – 384 с. 11. Добричев В. П. У тіні святого Юра (Про реакційну діяльність греко-католицької церкви). Вид. 2-е, доп. / Володимир Павлович Добричев. – Львів: Каменяр, 1970. – 214 с. 12. Дорошенко В. Митрополит А.Шептицький на тлі доби / Володимир Дорошенко // Логос. – Йорктон-Сакс, 1956–1957. – Т. 7. – Ч. 3. – С. 195–205; Ч. 4. – С. 275–282; Т. 8. – Ч. 1. – С. 32–36. 13. Єгрешій О. Єпископ Григорій Хомишин: портрет релігійно-церковного і громадсько-політичного діяча / Олег Єгрешій. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. – 168 с. 14. Історія релігій в Україні: У 10 т. / За ред. А. Колодного. – К., 1996–2002. – Т. 4: Католицизм. – К.: Світ знань, 2001. – 598 с. 15. Кравченко О. Велетень зо Святоюрської гори / О.Кравченко. – Йорктон-Сакс: Бібліотека Логосу, 1963. – 148 с. 16. Красівський О. За Українську державу і церкву. Громадська та суспільно-політична діяльність митрополита А.Шептицького в 1918–1923 рр. / Орест Красівський. – Львів, 1996. – 84 с. 17. Красівський О. Я. Українсько-польські взаємини в 1917–1923 рр. / О. Я.Красівський. – К.: ПІЕНД, 2008. – 544 с. 18. Лаба В. Митрополит Андрей Шептицький, його життя і заслуги. У 100-річчя уродин / Василь Лаба. – Рим, 1965. – 148 с. 19. Марунчак М. Митрополит Андрей Шептицький на Заході 1920–1923 / Михайло Марунчак. – Вінніпег-Едмонтон: Крайова Рада Української Організації за Патріархат УКЦ, 1981. – 47 с. 20. Марчук В. Церква, духовність, нація. Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. / Василь Марчук. – Івано-Франківськ: Плай, 2004. – 464 с. 21. Москалюк М. Український християнсько-суспільний рух Галичини в 20-х роках ХХ ст. / М. Москалюк. – К.: Стило, 1998. – 56 с. 22. Островерха М. Великий Василяннин слуга Божий митрополит Андрей Шептицький ЧСВВ. Нарис / Михайло Островерха. – Нью-Йорк: Накладом автора, 1960. – 48 с. 23. Паславський І. Нариси з культурно-політичної історії Української Церкви / Іван Паславський. – Львів: Видавниче підприємство "Стрім", 1994. – 144 с. 24. Патрило І. Джерела і бібліографія історії української церкви: В 3 т. / Ісидор Патрило. – Т. 1. – Рим, 1975. – 376 с.; Т. 2. – Рим, 1988. – Т. 3. – Рим, 1992. – 119 с. 25. Світильник істини. – Торонто-Чикаго: Накладом студентів Богословської Академії, 1973. – Ч. 1: Джерела до історії Української Католицької Академії у Львові 1928–1929–1944 (Матеріали зібрав д-р Павло Синиця). – 719 с. 26. Blazejowskyj D. Historikal Sematism of the Eparhy of Peremyśl including the Apostolik Administration of Lemkivscyna: 1828–1939 / Dmytro Blazejowskyj. – Lwiv: Kamenyar, 1995. – 1008 p. 27. Iwaneczko D. Biskup Jozafat Kocyłowski (1876–1947). Życie i działalność / Dariusz Iwaneczko // Polska – Ukraina. 1000 lat sąsiedztwa. – Przemyśl: Południowo-Wschodni Instytut Naukowy, 1996. – Т. 3. – S. 247–261. 28. Kazymyra B. Sheptyts'kyi and Ukrainians in Canada / Bohdan Kazymyra // Morality and Reality. The Life and Times of Andrei Sheptyts'kyj / Ed. P.R.Magocsi. – Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies University of Alberta, 1989. – P. 329–348. 29. Mudrak M. Sheptyts'kyj as Patron of the Arts / Myroslawa Mudrak // Morality and Reality. The Life and Times of Andrei Sheptyts'kyi / Ed. P. R. Magocsi. – Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies University of Alberta, 1989. – P. 289–306. 30. Procko B. Sheptyts'kyi and Ukrainians in the United States / Bohdan Procko // Morality and Reality. The Life and Times of Andrei Sheptyts'kyi / Ed. P.R.Magocsi. – Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies University of Alberta, 1989. – P. 349–362. 31. Prus E. Patriarcha Galicyjski / Edward Prus. – Wrocław: Wydawnictwo "Norton", 1999. – 288 s. 32. Prus E. Władyka świętojurski. Rzecz o arcybiskupie Andrzeju Szeptyckim (1865–1944) / Edward Prus. – Warszawa: Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, 1985. – 336 s. 33. Slusarczuk-Sirka A. Sheptyts'kyi in education and philanthropy / Anna Slusarczuk-Sirka // Morality and Reality. The Life and Times of Andrei Sheptyts'kyi / Ed. P. R. Magocsi. – Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies University of Alberta, 1989. – P. 269–287. 34. Stepeń S. Życie religijne społeczności ukraińskiej w Drugiej Rzeczypospolitej / Stanisław Stepeń // Polska – Ukraina. 1000 lat sąsiedztwa. – Przemyśl: Południowo-Wschodni Instytut Naukowy, 1990. – Т. 1. – S. 207–227. 35. Śliwa T. Kościół Grekokatolicki w Polsce w latach 1918–1939 / Tadeusz Śliwa // Kościół w II Rzeczypospolitej / Praca zbiorowa pod red. Z.Zielińskiego, S.Wilka. – Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1980. – S. 149–164. 36. Torzecki R. Metropolita Andrzej Szeptycki / Ryszard Torzecki // Znak. – Kraków, 1988. – Nr. 400 (9). – Wrzesień. – S. 55–63. 37. Zięba A. Dzieje legendy pośmiertnej metropolity Andrzeja Szeptyckiego wśród Polaków / Andrzej Zięba // Polska – Ukraina. 1000 lat sąsiedztwa. – Przemyśl: Południowo-Wschodni Instytut Naukowy, 1998. – Т. 4. – S. 278–310. 38. Zięba A. Metropolita Andrzej Szeptycki: Uwagi na marginesie książki Edwarda Prusa Władyka świętojurski. Rzecz o arcybiskupie Andrzeju Szeptyckim (1865–1944), Warszawa: Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, 1985 / Andrzej Zięba // Kwartalnik Historyczny. – 1986. – № 4. – S. 885–900.

Василий Футала

ОТОБРАЖЕНИЕ В ИСТОРИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ ОБЩЕСТВЕННОЙ МИССИИ ГРЕКО-КАТОЛИЧЕСКОЙ ЦЕРКВИ В 1920–1930-Х ГГ.

В статье проанализированы работы украинских и польских исследователей, раскрывающие общественную роль Греко-католической церкви (ГКЦ) в межвоенное двадцатилетие. Автор выявил основные направления и тенденции развития проблемы во второй половине ХХ – в начале ХХІ

ст., показав процес накоплення історических знаній, визначив недостатньо досліджені та не вивчені питання.

Ключеві слова: історическа література Греко-католицеска церква, християнсько-общественне рухання, общественна місія ГКЦ, міжвоєнний період.

Vasyl' Futala

DISPLAYED IN HISTORICAL LITERATURE OF SOCIAL MISSION GREEK CATHOLIC CHURCH IN 1920–1930'S.

The article analyzes works of Ukrainian and Polish researchers, revealing the social role of the Greek Catholic Church (GCC) in the inter-war two decades. The author has identified the main directions and tendencies of development problems in the second half of the XX – in beginning of XXI century. Showed the accumulation of historical knowledge, insufficiently investigated and determined not studied questions.

Key words: historical literature, the Greek-Catholic Church, the Christian Social Movement, the public mission of the GCC, the interwar period.

УДК 908 (477) – 058. 237

Ірина Скакальська

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛІТИ В ЖИТТІ ЗАХІДНОЇ ВОЛИНИ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ВИДАННЯ "ЦЕРКВА І НАРІД" 1936 Р.)

У дослідженні проаналізовано статті двотижневика "Церква і нарід", що виходив у Кременеці. Публікації у названому виданні є джерелом для висвітлення діяльності та поглядів української еліти.

Ключові слова: українська еліта, "Церква і нарід", Волинь, релігійно-громадська діяльність, церква.

Діяльність національної еліти Волині у міжвоєнний період ХХ ст. – одна зі сторінок нашої історії. Саме у цей період здійснювалося становлення еліти та відбувався злет національного духу, зумовлений прагненням українського народу мати свою державу. Ці процеси частково відображено у тогочасній періодиці, тому варто підкреслити, що саме преса є важливим джерелом для історика, оскільки у ній загалом відтворено життя української волинської еліти, також її переконання, ідеали та творчі пошуки.

Актуальність визначеної проблеми є незаперечною та полягає в ґрунтовному вивченні матеріалів видання "Церква і нарід" за 1936 р. Через те, що серед актуальних та перспективних тем розвитку історико-краєзнавчих досліджень слід відзначити недостатньо висвітлене у вітчизняній історіографії питання щодо оцінки періодици як історичного джерела вивчення історії.

Українська періодика Західної України першої половини ХХ ст. вже була предметом дослідження. Зокрема, це праця А. Животка "Історія української преси" [1], дослідження Є. Місила [2]. Цінні відомості щодо розвитку преси Волині підібрані у хрестоматії І. Павлюка та М. Мартиненка "Хрестоматія української легальної преси Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя 1917–1939, 1941–1944 рр." [3]. Тема тогочасної преси висвітлювалася у книзі "На хвилі доби: хрестоматія польської літературної періодици 20–30-х рр. ХХ ст." [4], до цього видання увійшли маловідомі або зовсім невідомі українській аудиторії публікації польських літературних періодичних видань 20–30-х рр. ХХ ст., присвячені Україні, її історії, культурі, проблемі польсько-українських взаємин.

Деяку інформацію про періодичні видання, зокрема, про "Церкву і нарід" подає Г. Чернихівський [5]. Ще є окремі публікації, присвячені проблемі преси, це статті В. Бородавко [6], Н. Гатальської [7] та інші.

Мета й завдання статті визначені з урахуванням наукової проблеми, актуальності теми. Автор прагнула з'ясувати та підкреслити важливу роль української еліти у житті Волині на основі аналізу видання "Церква і нарід" за 1936 р.

Об'єктом дослідження є українська еліта Волині міжвоєнного періоду ХХ ст.

Предметом роботи є основні напрямки громадсько-релігійної, культурної діяльності національної еліти.